

Az uniós források és a hírhedt tőkeszivattyú - avagy kinek mi jár?

2018.02.17 11:15

Motyovszki Gergő

Az utóbbi hetekben elég nagy visszhangot keltett egy [Thomas Piketty blogján](#) megjelent ábra, mely a visegrádi országokba befolyó EU transzfereket és a külföldi vállalatok ezen országokból "kivitt" profitját hasonlítja össze. Ebből kitűnik, hogy kevesebb EU-s pénz áramlott be, mint amennyi profitot a külföldiek szereztek. Az ábra értelmezésének hazai körökben is terjedt az az igen káros és helytelen narratívája, miszerint az összehasonlítás azt sugallja, hogy "Magyarország az unió nettó befizetője", mivel több jövedelem áramlik ki tőlünk, mint amennyit visszkapunk. Mi több, egyáltalán nem tartozunk hálával Brüsszelnek, amiért ennyi ingyenpénzt kapunk, hiszen ez csak a kivitt profitokért "járó" kompenzáció, de annak sem elégséges, tehát igazából a nyugatiak a magyar EU tagság legfőbb haszonélvezői. Néhol olyan megfogalmazásokkal is lehet találkozni, hogy ez a "tőkeszivattyú" folyamatosan szívja el a jövedelmet a magyar emberek zsebéből, ahogy a kizsákmányoló külföldi vállalatok profitjukat "kitalicskázzák" az országból. Ez egy súlyos csúsztatásokkal teli narratíva, ami alapvetően fals összehasonlításokon alapul. Ebben az írásban ezt próbálom három lépcsőben bemutatni.

Összegzés

Mivel írásom hosszan taglalja a "tőkeszivattyú" koncepciója mögötti valós és komplex közgazdasági összefüggéseket, a kevésbé időmilliomos olvasók kedvéért rögtön az elején összefoglalom a fő megállapításokat:

- Az esszében áttekintjük, hogy miért is helytelen az az állítás, miszerint a külföldi cégek profitjain keresztül tőkekiáramlás az EU-s pénzek beáramlását meghaladó mértéke miatt Magyarország az EU nettó befizetője lenne.
- Az első lépcsőben bemutatom, hogy a két önkényesen kiragadott mutató összehasonlítása helyett külső finanszírozási képesség az, ami szemlélteti, hogy mennyivel szereztek magyarok több jövedelmet külföldről, mint amennyit külföldiek szereztek nálunk - ez a mutató pedig erős többletet mutat 2010 és 2016 között.
- De még ha valamiért tényleg csak a tőkejövedelmekre, és az általuk az országból "kivitt" pénzekre akarnánk is fókuszálni, a mutatókat akkor is pontosabban kéne mérni annál, mint ahogy Piketty tette, és az egyenleg ebben az esetben is az EU-transzferek javára dőlné el.
- A második lépcsőben azt látjuk majd, hogy mivel a külföldi cégek nagy része exportra termel, így még az ő ténylegesen kiáramló profitjuk sem a magyar emberek zsebéből szegényíti, sőt munkahelyek és beszállítói kereslet teremtésével ez inkább pozitív hatást gyakorol.
- A harmadik lépcsőben a mellett érvelek, hogy még abban az esetben sem lenne jogos "juss" az EU-s transzferek beáramlása, ha valóban deficit lenne a fizetési mérleg többi eleme, és minden külföldi profit közvetlenül a magyar emberek zsebéből táplálkozna, hiszen a profit valamilyen ellenszolgáltatásért (tőkehasználat, importcikk eladása) cserében képződött, egy korábbi beruházáson elvárt hozamot testesít meg, ami nem indokolna semmiféle további kompenzációt EU-s transzferek formájában.
- Arra is kitérünk, hogy a külföldi cégek mai profitjait generáló korábbi tőkeberuházásai nélkül a magyar gazdaság növekedése valószínűleg alacsonyabb lett volna, és kevesebb munkahelyet tudtunk volna teremteni.
- Végül sorra vesszünk pár ellenérvet miszerint az olcsó privatizáció, az alacsony adók vagy az elnyomott bérek miatt a kellenél tényleg magasabb a külföldi cégek profitjának mértéke. Ez azonban akkor sem indokolná, hogy pont az EU-nak kellene minket kompenzálni ezért, illetve hogy a profit teljes egészét kompenzálnia kéne, ahogyan azt Piketty ábrájának fals összehasonlítása sugallja.

A profitkiáramlás tehát nem az ország kiszípolozása, amiért cserében nekünk kompenzációként "járnának" az EU-s források. Magyarország, mint az EU-transzferek egyik legnagyobb arányú kedvezményezettje, az unió nettó haszonélvezője. Uniós tagságunk mérlege pedig egyáltalán nem csak attól függ, hogy mennyivel kapunk több pénzt, mint amennyi tőlünk kiáramlik, hanem ezen túl is számos előnnyel jár.

Ezek után vágjunk bele!

Ki szerez több jövedelmet kitől?

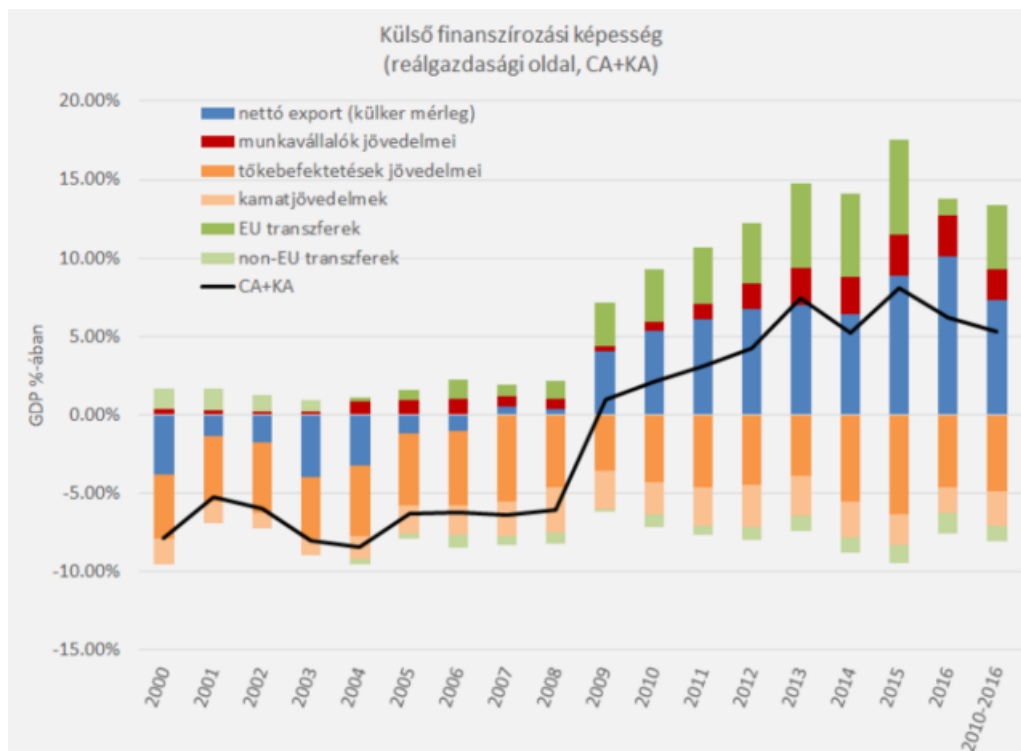
Az első lépcsőben érdemes áttekinteni, hogy egy ország külfölddel folytatott gazdasági tranzakciói hogyan is állnak elő, mert ez megmutatja, hogy "ki is szerez több jövedelmet kitől". A fizetési mérleg pont erre alkalmas. A folyó fizetési mérleg (current account, CA) és a tőkemérleg (capital account, KA) együttes egyenlege azt mutatja meg, hogy a magyar emberek mennyivel szereztek több jövedelmet, mint amennyit felhasználtak hazai fogyasztásra, beruházásokra. Ez a bruttó nemzeti rendelkezésre álló jövedelemből (gross national disposable income, GNDI) megmaradó rész, miután levontuk a belső felhasználásra (fogyasztás, beruházás) fordított összeget.

Ezt a megmaradó részt kölcsön tudjuk adni külföldieknek, ami miatt a folyó- és tőkemérleg egyenlegét más szóval külső finanszírozási képességnek is hívják. **Ha az egyenleg negatív, deficit, akkor a külföld finanszíroz minket, mert kevesebb jövedelmet szerezünk, mint amennyit felhasználtunk.**

Egy ezzel egyenértékű meghatározás szerint a külső finanszírozási képesség azt mutatja meg, hogy mennyivel szereztek magyarok több jövedelmet külföldről, mint amennyit külföldiek szereztek hazai gazdasági tevékenységük során. Ez igen hasonlóan hangzik a fentebb hangoztatott "mennyivel kaptunk vissza több pénzt annál, mint amennyit a külföldiek kivittek" mércéhez.

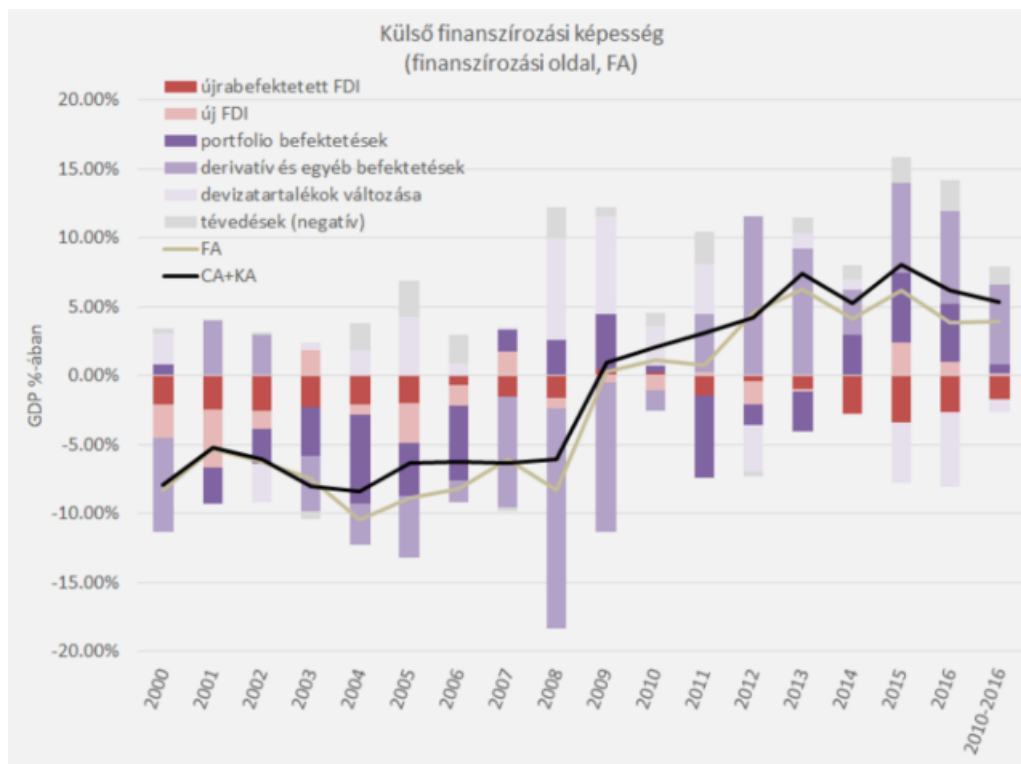
Piketty és hazai értelmezői viszont valamiért mégsem a külső finanszírozási képesség mutatóját használták mondandójuk alátámasztására,

hanem pusztán annak **két, teljesen önkényesen kiragadott részelemét hasonlították össze**: a külföldiek magyarországi befektetéseik után szerzett jövedelmét (nettósítva a magyarok külföldi befektetéseik után szerzett jövedelmeivel) az egyik oldalról, és az EU-tól kapott nettó transzfereket a másik oldalról. A folyó- és tőkemérleg azonban ennél jóval több elemet tartalmaz, amik mind hozzátartoznak annak a kérdésnek a helyes megválaszolásához, hogy összességében honnan hova áramlik több pénz. Az egyik legfontosabb a külkereskedelmi mérleg, mely az áruk és szolgáltatások exportjának és importjának egyenlegét mutatja, azaz hogy a magyarországi exportőrök mennyivel szereztek több bevételt külföldön, mint amennyibe a Magyarországra importált cikkek kerültek. A másik szintén fontos elem a munkavállalók jövedelmeinek egyenlege, ami a külhonban dolgozó magyarok keresetének többletét tükrözi a nálunk dolgozó külföldi munkásokéval szemben. Az alábbi ábrán a fizetési mérleg ezen elemeit ábrázoltam.

Pikettyék az ábrán sötét és világos narancssárgával, valamint sötétzölddel jelölt elemeket ragadták ki viszonylag önkényesen, melyeknek valóban deficit az egyenlege: több befektetések után járó jövedelmet számolnak el külföldiek javára, mint amennyit az EU-tól kapunk. Ha azonban a folyó fizetési mérleg többi fontos elemét is számításba vesszük, akkor látható, hogy a vizsgált (2010-től 2016-ig tartó) időszakban olyannyira többletes külkereskedelmi mérleggel (nettó export, sötétkékkel) rendelkezünk, és a külföldön dolgozó magyarok annyit kerestek (vörössel), hogy ez a deficit átfordult, és Magyarország külső finanszírozási képessége a GDP 5,3 százalékára rugóan pozitív volt. Azaz magyarok több jövedelmet szereztek külföldről, mint amennyit külföldiek nálunk. Ha ez alapján akarjuk megítélni Magyarország EU-tagságának mérlegét, akkor ebből inkább egy sikersztori rajzolódik ki, semmint egy "kiszípolozott", az unióba "nettó befizető" ország képe.

De még ha valamiért ragaszkodunk is ahhoz, hogy kipécézzük a külföldi cégek magyarországi tőkebefektetéseik után járó profitját (és például a magyar fogyasztók által importált termékeken realizált jövedelmeket valamiért figyelmen kívül hagyjuk), ezt akkor is lehetne ennél precízebben összehasonlítani az EU transzferekkel. Ahogyan arra Oblath Gábor már [rámutatott](#), a Pikettyék által használt mutató az összes befektetés után járó jövedelmet tartalmazza, amibe beletartoznak nemcsak a tulajdonviszonyt megtestesítő tőkebefektetések, hanem az adósság típusú eszközök is. A Piketty-féle "külföldi tulajdonú ország", vagy az itthoni "tőkeszivattyú" és "profittalicska" narratívákhoz nyilvánvalóan az a mutató passzolna jobban, ami csak a tulajdonosok jövedelmeit nézi, és a magyar államadósság után külföldi befektetőknek fizetett kamatterhet figyelmen kívül hagyja. Ha ezt a részt kiszűrjük (ami a fenti ábrán világos narancssárgával van jelölve, és a GDP 2,2 százalékát teszi ki), máris sokkal kisebb a sötétzöld EU-transzferek és a sötét narancssárga tőkejövedelmek deficitje.

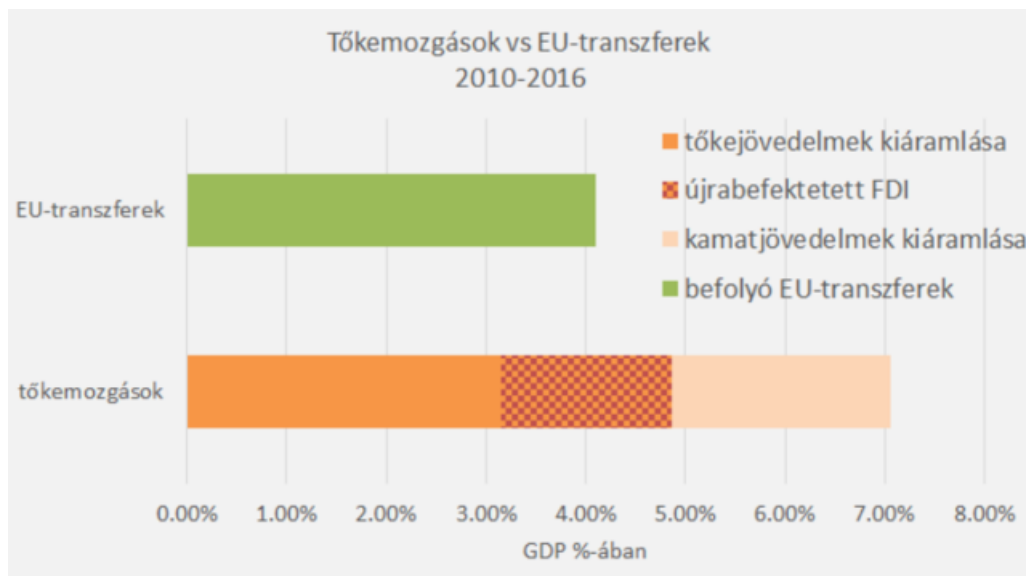
Ha viszont szeretnénk megtartani a "kivitték a profitot" szóhasználatot is, akkor még ennél is tovább mehetünk. A folyó fizetési mérleg imént említett sorai ugyanis nem az országhatárt fizikailag is átlépő pénzmozgásokat tartalmaznak, hanem pusztán a külföldi szereplők "javára elszámolt" Magyarországon szerzett jövedelmeiket. És semmilyen törvényszerűség nincs, ami azt eredményezné, hogy ha egy külföldi nálunk jövedelmet szerez, akkor azt mindenképp haza kéne vinnie, és nem fektetheti be Magyarországon. Ennek szemléltetéséhez érdemes egy pillantást vetnünk a fizetési mérleg másik oldalára, a pénzügyi mérlegre (financial account, FA), amit a fenti ábrán mutatnak be. A pénzügyi mérleg a reálgazdasági tevékenységeket (kereskedelmet, munkavállalást, beruházásokat, transzfereket) tartalmazó folyó- és tőke mérleg finanszírozási oldalát mutatja be. Ez valójában ugyanannak az éremnek a másik oldala, tehát ennek egyenlege ugyanúgy az ország külső finanszírozási képességét mutatja, csak másik szemszögből. Mindezek miatt a két mutató elméletileg azonosan egyenlő ($CA + KA = FA$), bár a valóságban statisztikai pontatlanságok miatt van egy kis eltérés. Ebből kifolyólag a pozitív külső finanszírozási képesség egyúttal többletes pénzügyi mérleget is jelent: a szufficites folyó- és tőke mérleget okozó, belső felhasználáson felüli többletjövedelmeinket szükségszerűen külföldön kell befektetnünk, illetve adósságtörlesztésre fordítanunk. A pénzügyi mérleg különböző tételei azt részletezik, hogy ezek a külföldre áramló befektetések milyen formát öltenek, pl. olasz gyárat vettünk-e belőle vagy német államkötvényt az MNB devizatartalékába, esetleg a külföldi befektetők kezében levő államadósságunkat vagy az IMF-hitelt törlesztettük (ezek a lila különböző árnyalataival vannak ábrázolva).

Ha azonban ránézünk a pénzügyi mérleg összetételére, akkor azt látjuk, hogy a többletes fő egyenleg ellenére vannak benne deficites részek. A negatív egyenleg itt azt jelenti, hogy az adott kategóriában a külföldiek finanszíroznak minket, tehát forrás beáramlás történik abban az értelemben, hogy a külföldiek magyar hitel- és tulajdonviszonyt megtestesítő eszközöket vesznek, befektetnek nálunk (de legalábbis többet, mint a magyarok külföldön). Egy ilyen deficites részem éppen a külföldi közvetlen tőkeberuházások (FDI) sötét vörössel ábrázolt azon hányada, ami éppen a nálunk korábban megszerzett, de aztán Magyarországon újrabefektetett profitokból származik.

Az a profit tehát végső soron nem hagyta el az országot, nem "talicskálták", vagy neadjisten "szivattyúzták" ki, hanem itt maradt, itt fektették be újra.

(Ez azt a gyakran előkerülő érvet is árnyalja valamelyest, miszerint a magyar tulajdonú cégek azért kíváncsabbak a külföldieknél, mert ők legalább itthon tartják a profitjukat, és itthon fektetik be.)

Mindenesetre, a külföldiek ezen újrabefektetett profitján keresztül forrásbeáramlás a pénzügyi mérlegben részben finanszírozta a folyó fizetési mérleg deficites tőkejövdelem sorát. Ha az újrabefektetett résszel is korrigáljuk a tőkejövdelem egyenlegét, akkor azt látjuk, hogy ebben a kategóriában csak a GDP 3.15 százaléka pénz hagyta el ténylegesen az országot 2010 és 2016 között, ami kevesebb, mint az ide beáramló 4.1 százaléka EU transzfer. Ezt láthatjuk az alábbi ábrán (a színek megfelelnek a fő fizetési mérleg ábrán levőknek): a tiszta sötét narancssárga hasáb kisebb mint a sötétzöld. Oblath Gábor még ennél is tovább megy, hiszen az EU-transzferekkel nyilván csak az EU-s cégek tőkejövdelemét érdemes összevetni, míg az én általam használt statisztikák az egész világgal szembeni tranzakciókat mutatják: ez a típusú pontosítás csak még tovább javítaná a mérleget.

Tehát még ha valami rejtélyes oknál fogva pusztán a külföldi cégek profitmozgásainak és az EU-transzfereknek a teljesen értelmetlen összehasonlítására fókuszálva próbálnánk is eldönteni, hogy az EU-tagság révén több pénzt kapunk-e, mint amennyi kifolyik az országból, még akkor is azt a Pikettyékével ellentétes választ kapnánk, hogy "Igen, több pénzt kapunk".

Ez persze nem jelenti azt, hogy valóban lenne bármi értelme ennek az önkényes összehasonlításnak. Maradjunk inkább annál a helyénvalóbb megközelítésnél, ami a külső finanszírozási képesség teljes egyenlegével mutatja be, hogy - nem kis részben az EU transzfereknek is köszönhetően - a magyarok több jövedelmet szereztek külföldről, mint amennyit külföldiek nálunk.

Tényleg a magyarok zsebéből?

A második lépcsőben azt járjuk körül, hogy a folyó fizetési mérleg deficitesei (mint például a Pikettyék által kiemelt tőkejövedelmek negatív egyenlege) szükségszerűen azt jelentik-e, hogy ez a "magyar emberek zsebéből kivett pénz", ami a mi jövedelmünket csökkenti ahhoz képest, mintha ezek a cégek nem lennének Magyarországon. Persze az előző pontban már láttuk, hogy a nemzeti jövedelmet (GNDI-t) csökkentő tételeket makrogazdasági szinten kompenzálhatunk más, többletjövedelmet okozó csatornákon keresztül (pl. külföldi munkavállalás, sikeres exportteljesítmény, EU-s transzferek), és azt is láttuk, hogy mindennek pozitív az egyenlege 2010-2016 között. Most viszont arra a kérdésre keressük a választ, hogy mindez a "gonosz, magyarok zsebéből pénzt kivévő multik tőkeszivattyúja" ellenére sikerül-e, a szorgos magyar vállalkozások és munkavállalók erőfeszítései eredményeként, avagy inkább ugyanaz a külföldi cég felelős a folyómérleg néhány többletes soráért is, mint aki kifelé talicskázza a profitot.

Mészáros Tamás az Indexen olvasható alapos elemzése [rámutat](#), hogy a Magyarországon működő külföldi tulajdonú cégek termelésének jelentős része exportra megy, tehát külföldi vásárlók fizetnek érte: azaz nem a magyar emberek zsebéből érkezik a pénz, ami majd a nyugati tőkések (akár talicskázott, akár újrabefektetett) profitjait duzzasztja. A győri Audi vagy a kecskeméti Mercedes gyárakban készített autók elsősorban Nyugat-Európában vagy Ázsiában találnak gazdára, és nem a magyarok pénztárcáját soványítják. A folyó fizetési mérleg elemzésekor már láttuk, hogyan ellensúlyozza ez az exporttöbblet a tőkejövedelmek deficitjét makrogazdasági szinten, azonban most már azt is látjuk, hogy ennek az ellensúlyozásnak jó része ugyanazon cégeken belül történik meg.

Ezen a ponton felmerülhet a kérdés, hogy ha a papíron rendkívül sikeres magyar exportteljesítmény mögött valójában külföldi cégek állnak, és ez nem magyar vállalkozókat gazdagít, akkor miért számítottuk be ezt az exportot az országból való profitkiáramlást ellensúlyozó tételként. Azonban emlékezzünk, hogy ebben az esetben a keletkező profit sem a magyarok zsebéből jött, ahogyan az exportbevétel sem oda folyt be. Az egyedüli indok, hogy ez mégis megjelenik a fizetési mérleg statisztikában, az az, hogy a tevékenység Magyarország földrajzi határain belül zajlott le, de ez nem feltétlen jelenti, hogy akárcsak egy magyar ember is érintett lenne benne. Ennek alaposabb megértéséhez képzeljük el a következő három hipotetikus és kiskarikított esetet.

- Az első esetben egy osztrák autógyártó Ausztriában a magyar határhoz közel tervez újabb gyárat építeni, osztrák tőkét használva, osztrák munkásokkal dolgoztatva, és a készülő autókat nyugat-európaiaknak eladni. Az egész beruházásban egyetlen magyar ember sem érintett, és Magyarország területén sem történik semmi, tehát nem jelenik meg a magyar fizetési mérleg statisztikában. Valamiféle véletlen folytán azonban a gyár végül pár méterrel arrébb, éppen a határ túloldalán, Magyarországon épül meg (de minden más változatlan). Pusztán e földrajzi változás nyomán, hirtelen minden bekerül a magyar fizetési mérleg statisztikába: az autók eladásából származó bevétel magyar exportként kerül elszámolásra, mely aztán szétosztásra kerül az osztrák tulajdonos és az osztrák munkások között, ami a magyar folyó fizetési mérlegben kiáramló tőke- illetve munkajövedelemként jelenik meg. A folyómérlegre gyakorolt nettó hatás természetesen nulla (exportbevételek mínusz jövedelmekiáramlás), de e példában még inkább szembevetendő, hogy a magyar emberek zsebe és pénze egy pillanatig sem került be a képbe, az eredeti állapothoz képest csupán egy jelentéktelen (és nyilván szándékoltan abszurd) földrajzi változás történt, de a szereplők ugyanazok maradtak. A statisztikákban viszont ez azt eredményezte, hogy jóval nagyobb lett a Piketty-ék által használt tőkejövedelmi egyenleg deficitje. Most már látjuk, hogy ez nem feltétlen jelenti azt, hogy ezt a pénzt a magyar emberektől szívják el.
- A helyzet azonban ennél is jobb lehet, hiszen képzeljük el, hogy a Magyarországon megépült gyár végül mégsem osztrák munkásokkal dolgoztat, hanem magyarokat alkalmaz, sőt néhány magyar beszállító céggel is szerződést köt. Ekkor a beáramló exportbevételnek csak egy része áramlik ki tőkejövedelemként, profitként, hiszen a maradék részből a magyar munkások bérét és a beszállítók számláit kell kifizetni, ami immáron az országon belül marad. A folyómérleg egyenlege ebben az esetben javul. Tehát nem hogy kifelé folyt volna a pénz a magyar emberek zsebéből, hanem inkább befelé folyt: valamennyire mi is részesedni tudtunk a nyugatiak által vásárolt autók eladásaiból. Más szóval külső kereslet teremtetődött a magyarok munkája iránt.
- A harmadik esetben képzeljük el azt, hogy még az osztrák tulajdonos javára elszámolt tőkejövedelem sem hagyja el ténylegesen az országot, mivel azt itt fekteti be újra az autógyár bővítésébe. Az előző részben már láttuk, hogy a folyó fizetési mérleg külföldiek profitja miatti jövedelem deficitjét ekkor finanszírozza a pénzügyi mérlegben megjelenő újrabefektetett FDI beáramlás, tehát az autók nyugati

eladásából származó bevételek teljes egészében az országon belül maradnak, a magyar munkások zsebébe, illetve a hazai tőkeállományt gazdagítva.

Az adatok alapján a valóság ehhez a harmadik esethez áll legközelebb az exportőr külföldiek esetében, és Mészáros cikke alapján a magyarországi külföldi cégek jelentős része exportőr, tehát az állítás, miszerint az ő profitjuk a magyar emberek zsebéből szívódik ki, nem helytálló.

Tényleg "járnak" nekünk az EU-s pénzek?

A harmadik lépcsőben a valóság ellenére tegyük fel, hogy a külföldi cégek többsége nem exportőr, hanem olyan, mint a Tesco: magyar embereknek árusít termékeket, és az ebből keletkező profitját teljes egészében ki is vonja az országból, újrabefektetés nélkül (bár a Tesco sem teljesen ezt teszi). A folyó fizetési mérleg emiatt valóban deficitessé lesz (ahogyan az ténylegesen történt a 2000-es évek nagy részében, lásd ábra), amit már a visszaáramló újrabefektetett FDI sem finanszíroz, hanem a pénz ténylegesen elhagyja az országot. Ezért a deficitünket, azaz a jövedelmeinknél magasabb belső fogyasztásunkat külső eladósodásból kell finanszíroznunk (ahogyan az részben történt is a 2000-es években). Ekkor már kicsit jobban megállják a helyüket azok a hangzatos szóképek, miszerint a külföldi cégek "kitalicskázták a profitot", amit a magyar emberek zsebéből "szívtak el".

A kérdés, hogy függetlenül attól, hogy ez mennyire igaz a 2010-2016-os időszakra (fentebb láttuk, hogy nem), még ha valóban így is lenne: állíthatjuk-e, hogy e miatt a deficit vagy "kiszipolyozás" miatt nekünk "jár" valamiféle jogos kompenzáció a beáramló EU-transzferek formájában? A kormányzati kommunikációban visszatérő narratíva, amire Pikettyék pontatlan összehasonlítása csak ráerősít, hogy "igen, jár". Többször hallhatjuk, hogy az EU-s források Magyarország jogos jussát képezik, mivel mi megnyitottuk piacainkat a külföldi cégek előtt, hogy aztán azok nálunk szép profitokat realizálhassanak akár az itthon megvalósuló tőkebefektetéseiken, akár a magyar emberek által importált külföldi javak eladásán. A folyó fizetési mérlegben így keletkező deficitet kompenzálандó nekünk tehát "jár" egy hasonló méretű transzferbeáramlás. Tekintsünk most el attól, hogy a 2010-2016-os adatok alapján a magyar exportőrök többet tudtak kivenni a közös piac által biztosított hatalmas vásárlóerőből, mint amennyit a magyar fogyasztók importja biztosított a külföldön működő cégeknek. A profitegyenleg így is negatív volt, sőt a 2000-es évek elején a külkereskedelmi mérleg is deficitessé volt, tehát a kormány érvelhet azzal, hogy a mostani EU-s pénzek a múltban felhalmozott deficitkéért "járó" utólagos kompenzációk. Helytálló-e ez az érvelés?

Határozottan azt gondolom, hogy nem.

A folyó fizetési mérleg ezen tételei olyan reálgazdasági tranzakciókat jelölnek, amikben elvileg egyenlő értékek cserélnek gazdát. A deficitessé külkereskedelmi mérleg például jelentheti azt, hogy fizettünk egy importált plazmatévéért, és a pénzünk emiatt a külföldi gyártóhoz folyt. De ez mégsem egy olyan tranzakció, amiért kompenzációt követelhetnénk, hiszen cserébe kaptunk egy plazmatévet! Országhatáron belül maradv a ez az érvelés gyakorlatilag azzal egyenértékű, mintha azt állítanánk, hogy miután vásároltam egy kenyert a péknél, és odaadtam neki a pénzem (a zsebemből!), jogosan várnam el, hogy a pék térítse vissza a kenyér árát egy pénzadomány formájában. Ez nyilvánvalóan nonszensz.

De ha csak a profitjövödelmekre fókuszálunk is, a helyzet ott is hasonló. A profit formájában kiáramló tőkejövödelmek szintén valaminek az árát jelentik (csakúgy, mint az import plazmatévé esetében), méghozzá a külföldiek Magyarországon befektetett tőkéjének használati díját. Ahhoz, hogy valaki profitot realizálhasson, először be kell ruháznia, és a profit ennek a beruházásnak a jogosan elvárt hozama. A külföldi beruházó cégek nem jótékonyági szervezetek, akik jó szándékból nálunk építenek high-tech gyárakat vagy üzemeltetnek hipermarketeket, és aztán ebből semmiféle hasznot nem remélnek. A profit egy szolgáltatás jogos ellenértéke, amivel szemben kissé furcsa kompenzációt követelni. Valószínűleg a Tesco-t ellepő magyar vásárlók sem érzik magukat kiszipolyozva, különben fizetés után mindenki ott sorakozna az ügyfélszolgálati pultnál, hogy visszakövetelje vásárlásának az előállítási költségen felüli részét (tehát a Tesco profitját). A másik irányból megközelítve a kérdést, jó eséllyel egyik magyar kisbefektető sem örülne, ha miután megkapta az OTP részvénybefektetése után járó éves osztalékot (azaz profitrészesedést), a bank ügyfelei kopogtatnának az ajtaján, hogy térítse vissza nekik ezt a profitot, csak úgy ajándék gyanánt, mert ez nekik "jár" a számlavezetési díjak és kamatok fizetése miatti kompenzációként.

A profitkiáramlás tehát nem az ország kiszipolyozása, amiért cserében nekünk kompenzációként "járnának" az EU-s források.

Ennek sugalmazása a gazdaság természetének egy igen alapvető félreértelmezése. Semmilyen igazságossági kritérium nem létezik, ami azt írná elő, hogy **a folyó fizetési mérleg deficitessé elemeit a külföldi partnereknek ajándék pénzek átutalásával kéne egyensúlyba hozni**, hiszen a deficitessé tételekért mi már megkaptuk a jogos ellenszolgáltatást (plazmatévé vagy tőkehasználat). Tehát súlyos csúsztatás azt állítani, hogy Magyarország az "unió nettó befizetője" lenne (még akkor is ha történetesen tényleg deficitessé lenne a folyó- és tőkémérleg együttes egyenlege). Ha valaki nettó befizető, akkor azt olyan valakire értjük, aki "ajándék" pénzeket ad ellenszolgáltatás elvárása nélkül. Mint amikor a gazdagabb családok relatíve magasabb adóból aztán az elesettek segélyeit fizetik ki. Ekkor a gazdagokat hívjuk a költségvetés nettó befizetőinek, míg a többiek a nettó kivevők.

Ebből a szempontból Magyarország, mint az EU-transzferek egyik legnagyobb arányú kedvezményezettje, az unió nettó haszonélvezője.

Mi lett volna az alternatíva?

Mindaddig nem érintettük azt a kérdést, hogy mi lett volna, ha a külföldi cégek nem szereznek ennyire jelentős tőketulajdont Magyarországon, ami után most e szép profitokat realizálják. Piketty szavaival élve: mi lett volna, ha Magyarország nem válik ennyire "külföldi tulajdonú országgá". Ebben az esetben valószínűleg alacsonyabb lenne a tőkejövödelmek deficitje, azaz a külföldiek javára elszámolt profitok. Kevésbé merülne fel a "kiszipolyozás" vádja. Azonban biztosan jobb lenne ez nekünk?

A "mi lett volna ha" típusú kérdésekre általában nehéz válaszolni, hiszen a valóságban nem megtörtént alternatíváról van szó, azonban a gazdaság működését valamennyire megértve, lehetnek becsléseink. Egy ilyen [becslést tett](#) például Darvas Zsolt is, a Bruegel kutatóintézet közgazdásza, aki szerint a rendszerváltás utáni Magyarországnak égető szüksége volt a külföldi tőkére. A KGST keretein belül, a világpiacoktól elzárt magyar gazdaság egyszerűen nem volt eléggé versenyképes ahhoz, hogy a piacnyitás után megálljon a saját lábán, így fontos volt a külföldi tőke és technológia bevonására. Ezek a beruházások így hozzájárultak a magyar gazdaság növekedéséhez, és munkahelyeket is teremtettek. Így van ez még akkor is, ha közben persze rengeteg, a szocializmusban létező munkahely feleslegessé vált: a külföldi termelési láncokba való beintegrálódásunk nélkül valószínűleg még több munkás maradt volna állás nélkül. Az érem természetes másik oldala, hogy ezen beruházásaikért a cégek profitot is várnak.

Mégis van benne valami igazság?

A kritikus olvasóban már minden bizonnyal több ponton felmerült, hogy a helyzet azért sokszor nem ennyire egyértelmű, és az érvek nem ennyire kirstálytiszták. Nos, valóban, fentebb az egyszerűbb szemléltetés és üzenetátadás érdekében több olyan elemet nem említettem, amik valamelyest árnyalják a képet. Bár véleményem szerint a fő konklúziókat mindez alapjaiban nem változtatja meg, térjünk itt ki most ezen árnyaltabb pontokra is.

Az egyik gyakran felmerülő ellenérv, miszerint az 1990-es évek "privatizációjának sötét időszakában" a külföldi cégek áron alul jutottak magyar tőkejavakhoz, és hogy az ország akkori vezetői olcsón elhibázott módon kiárusították az állami vagyont. Ahhoz képest tehát, hogy milyen kedvező feltételekkel jutottak ehhez a tőkéhez, irreálisan magas profitot realizálnak rajta. Nem a profit létével van tehát baj, hanem annak túlzott mértékével, és ezen "extraprofit" miatt jár nekünk valamiféle visszacsépegtetés az EU-s pénzek formájában, meghálálva azt, hogy régen olyan olcsón privatizáltunk. Ez a narratíva talán már egy fokkal kevésbé ellenkezik az ember igazságérzetével, azonban véleményem szerint ez sem állja meg a helyét. Példaként térjünk vissza az OTP részvény esetéhez, és tegyük fel, hogy valamiféle félreárazás révén irreálisan olcsón tudtuk megvenni azt a tőzsdén, és egy nap múlva máris busás haszonnal tudtunk túladni rajta. Valószínűleg nem éreznénk jogosnak, ha részvényt nekünk eladó befektető másnap becsongetne, hogy csepegtessünk neki vissza valamennyit az árfolyamnyereségünkéből, hiszen bár önhibájából, de indokolatlanul olcsón adta oda nekünk a részvényt.

A privatizáció módja nagy valószínűséggel elhibázott volt, de ez az akkori magyar vezetők hibája, és nem olyan valami, amiért cserében jogosan követelhetnénk kompenzációt ez EU-s pénzek formájában.

Egy másik ellenérv, amire a [Bloomberg cikke](#) is felhívta a figyelmet, hogy a Közép-Európában működő külföldi cégek profitja azért is lehet relatíve magas, mert idecsábításuk érdekében ezen országok kormányai nagylelkű adókedvezményeket biztosítottak számukra. Emiatt a külföldiek kevésbé járultak hozzá a közép-európai közjavak és szociális háló fenntartásához, mint amennyire tették ezt az anyaországaikban, és ezekért a kedvezményekért cserében jogosan várhatunk némi kompenzációt az EU-s pénzek formájában. Az adókedvezményeket viszont senki sem kényszerítette a magyar kormányra, azokat önszántunkból adtuk: valószínűleg ez volt az a magyar adófizetők által fizetett ár, amivel meg tudtuk szerezni az egyébként vágyott és számunkra is előnyös külföldi beruházásokat - különben miért fizettünk volna érte? Ha ezt az árat túl magasnak érezzük, akkor a megoldás nem az, hogy kompenzációért kuncsorgunk az EU-nál, hanem hogy megpróbáljuk erőteljesebben adóztatni ezeket a profitokat. Persze kérdés, hogy mi számít túl magasnak. Nehéz megítélni, hogy egy rosszabb infrastruktúrával és bizonytalanabb intézményi rendszerrel rendelkező országban mennyivel nagyobbak azok a profitelvárások (főleg az alacsonyabb hozzáadott értéket előállító iparágakban), amikkel maradásra lehet bírni a vállalatokat. De minden bizonnyal van némi tér az emelésre: az orbáni különadók sem üldöztek ki minden külföldi céget, bár az új FDI beruházások visszaestek 2012 után.

Igazság szerint viszont úgy tűnik, hogy a külföldi tulajdonú vállalatok még így is több adót fizetnek hazánkban, mint magyar társaik. Muraközy Balázs és Reizer Balázs nemrégiben publikált [tanulmánya](#) szerint még a termelékenységbeli előnyeiket ki is szűrve, a külföldi cégek munkavállalóinként több adót fizetnek a magyaroknak, jórészt azért mert magasabb fizetéseket nyújtanak (de legalábbis magasabbakat vallanak be). Ez alapján tehát - legalábbis Magyarországon belül - a külföldi vállalatoknak nincs adózási előnyük. Ha pedig a magyar adózás még mindig kedvezőbb lenne nekik, mint anyaországukban, a hazai vállalatokra ez annál inkább igaz. A probléma tehát nem a külföldi vállalatoknak nyújtott adókedvezményekkel lenne, hanem úgy általában a vállalati profitok (magyarokat is beleértve) alacsony adóztatásával. Ezért cserébe pedig már végképp furcsa EU-s támogatásokat követelni.

A harmadik, egyre gyakrabban előkerülő ellenérv, hogy a nagy külföldi multik, piaci erőfölényükkel és nagy alkuerejükkel visszaélve mesterségesen alacsonyan tartják magyar munkavállalók bérét. E szerint a külföldi tulajdonú vállalatok valamilyen oknál fogva hajlamosabbak nagy monopóliumokká válni mint a magyar cégek, és a lenyomott béreken keresztül az általuk megtermelt jövedelem nagyobb részét hagyják meg profitként a tőketulajdonosoknak, és kevesebb részét fizetik csak ki a munkásoknak, mint ami tisztességes piaci versenyben járna - azaz náluk a kelletnél alacsonyabb az ún. bérhányad. Egyesek szerint ez a "kizsákmányolás" inkább hozzájárul a magyar bérek vásárlóerejének nyugati szintektől való elmaradásához, semmint az ország általánosan alacsonyabb termelékenységi szintje. Ha ez így van, az valóban probléma, a piaci erőfölénnyel való visszaélés ellen fel kell lépni. Viszont az továbbra sem világos, hogy ezt miért az EU-tól kapott transzferekkel kívánnánk orvosolni. Még ha azt is mondjuk, hogy ezen cégek jórészt az EU-s csatlakozásunk miatt vannak itt, és az unión kívül jobban védve lennének a "munkásokra szabadított" kizsákmányoló monopol multik ellen, akkor sem feltétlenül tűnik úgy, hogy ezért kompenzációt követelhetnénk az EU-tól. Hiszen ezek a külföldi cégek átlagosan jóval termelékenyebbek, és ezzel együtt magasabb béreket is fizetnek (lásd újra Muraközy és Reizer tanulmányát). Még ha egy nagyobb *hányadot* is tartanak meg maguknak profitként, dolgozóik forintban kifejezve így is jobban keresnek mintha egy kevésbé termelékeny magyar vállalatnál dolgoznának - bár a megtermelt bevétel magasabb hányadát kitevő, de mégis - alacsonyabb bérért.

Láthattuk, hogy mindhárom fenti ellenérv esetében (olcsó privatizáció, alacsony adók, elnyomott bérek) **nem a profit létével, hanem inkább a mértékével lenne a baj**. Tehát még ha el is fogadnánk mindhárom ellenérvet, ez akkor sem indokolná a Piketty-féle ábra összehasonlítása által sugalmazott állítást, hogy ez EU-transzfereknek teljesen egyenlőnek kéne lennie a kiáramló profitokkal (még ha utóbbiakat pontosan mérnénk is). Lehet, hogy a mostani mértékük már épp elég kompenzáció lenne a fairnek mondható profiton felüli "extra" rész ellentételezésére. Másrészt azt is nehéz belátni, hogy miért az EU feladata lenne minket kompenzálni a fentebb részletezett esetleges veszteségért, hiszen a több esetben hazai politikák megváltoztatásával orvosolható lenne. A külföldi tőkejövedelmek és az EU-transzferek egyenlegének ilyesfajta összevetése tehát egy erősen fals és csúsztató összehasonlítás.

Összegzés

Ebben az esszében tehát áttekintettük, hogy miért is helytelen az az állítás, miszerint a külföldi cégek profitjain keresztül a tőkekiáramlás az EU-s pénzek beáramlását meghaladó mértéke miatt Magyarország az EU nettó befizetője lenne. Az első lépésben bemutattam, hogy e két önkényesen kiragadott mutató összehasonlítása helyett külső finanszírozási képesség az, ami szemlélteti, hogy mennyivel szereztek magyarok több jövedelmet külföldről, mint amennyit külföldiek szereztek nálunk - ez a mutató pedig erős többletet mutat 2010 és 2016 között. De még ha valamiért tényleg csak a tőkejövedelmekre, és az általuk az országból "kivitt" pénzekre akarnánk is fókuszálni, e mutatókat akkor is pontosabban kéne mérni annál, mint ahogy Piketty tette, és az egyenleg ebben az esetben is az EU-transzferek javára dőlné el. A második lépésben azt láttuk, hogy mivel a külföldi cégek nagy része exportra termel, így még az ő ténylegesen kiáramló profitjuk sem a magyar emberek zsebét szegényíti, sőt munkahelyek és beszállítói kereslet teremtésével ez inkább pozitív hatást gyakorol. A harmadik lépésben a mellett érveltem, hogy még abban az esetben sem lenne jogos "juss" az EU-s transzferek beáramlása, ha valóban deficit lenne a fizetési mérleg többi elem, és minden külföldi profit közvetlenül a magyar emberek zsebéből táplálkozna, hiszen e profit valamilyen ellenszolgáltatásért (tőkehasználat, importcikk eladása) cserében képződött, egy korábbi beruházáson elvárt hozamot testesít meg, ami nem indokolna semmiféle további kompenzációt EU-s transzferek formájában. Arra is kitértünk, hogy a külföldi cégek mai profitjait generáló korábbi tőkeberuházásai nélkül a magyar gazdaság növekedése valószínűleg alacsonyabb lett volna, és kevesebb munkahelyet tudtunk volna teremteni. Végül sorra vettünk pár ellenérvet miszerint az olcsó privatizáció, az alacsony adók vagy az elnyomott bérek miatt a kelletnél tényleg magasabb a külföldi cégek profitjának mértéke. Ez azonban akkor sem indokolná, hogy pont az EU-nak kellene minket kompenzálni ezért, illetve hogy a profit teljes egészét kompenzálnia kéne, ahogyan azt Piketty ábrájának fals összehasonlítása sugallja.

A profitkiáramlás tehát nem az ország kiszípolozása, amiért cserében nekünk kompenzációként "járnának" az EU-s források. Magyarország, mint az EU-transzferek egyik legnagyobb arányú kedvezményezettje, az unió nettó haszonélvezője. Uniós tagságunk mérlege pedig egyáltalán nem csak attól függ, hogy mennyivel kapunk több pénzt, mint amennyi tőlünk kiáramlik, hanem ezen túl is számos előnnyel jár.

Hivatkozások

Bershidsky, Leonid: Piketty Thinks the EU Is Bad for Eastern Europe. He's Half Right. Bloomberg

Darvas Zsolt: What is the financial balance of EU membership for Central Europe? Bruegel

Magyar Nemzeti Bank: Fizetési mérleg statisztikák

Mészáros Tamás: A sztárközgazdász kiszámolta, hogy rabolnak ki minket a multik és az EU. Index

Muraközy Balázs & Reizer Balázs: Mennyi adót fizetnek a magyar vállalatok egy munkahely után? G7.24.hu és Közgazdasági Szemle

Oblath Gábor: Nem fosztogatnak, hanem osztogatnak - Magyarország kizsákmányolásáról. Portfolio.hu

Oláh Dániel: A sztárközgazdász kiszámolta, hogy több profit megy ki Magyarországról nyugatra, mint amennyi uniós támogatás visszajön.

Makronóm blog

Piketty, Thomas: 2018, the Year of Europe. Piketty blog

Motyovszki Gergő közgazdász, European University Institute

www.portfolio.hu

<https://www.portfolio.hu/prof/az-unios-forrasok-es-a-hirhadt-tokeszivattyu-avagy-kinek-mi-jar.276597.html>